

בהם שטעו עד שילך וישמיע טענותיו ויכריעו נגדו, וכתבתי מזה בשו"ת בני בנים חלק ב' סימן כ"ג אות ד' ורב אחד דייק כן מן הרמב"ם הלכות ממרים פרק ד' הלכה א' שצריך לשאת ולתת איתם. ומה שאמרו בירושלמי תלמוד לומר ללכת ימין ושמאל עכ"ל בא לאשמעינן שאינו חייב אלא אם כן הורה לעשות מעשה נגד דעתם שזהו לשון ללכת מה שאין כן אם לא הורה לעשות מעשה, וכן דרך הירושלמי לשלב את הביאור בתוך הפסוק ולהעתיק שניהם כמו שכתב בספר עלי תמר שם בד"ה יכול.

יהודה הרצל הנקין

שמפורש בתורה ח"ו. וכן להפך אם יהיו רוב צדוקים בסנהדרין ועיין במגילת תענית פרק י' שמשמע שכך קרה וכמו שהיו להם בתי דין של נפשות במסכת סנהדרין דף נ"ב עמוד ב', הכי אז יש מצות לא תסור, ויש לפרש כן כוונת הירושלמי שרק אם אומרים על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל מה שאין כן בית דין של צדוקים.

ומיהו בירושלמי שם אין גילוי לזה והעיקר כפרוש הרמב"ן ועוד ראשונים שהירושלמי מיירי במי שהגיע להוראה שענין זה הוא הנזכר במשנה ובירושלמי שם שאז אסור לו לקבל דעת הסנהדרין אם יודע

סימן יא

הערות בדברי הגרמ"פ ז"ל

כ"ה, י"ב מנהם אב תשנ"ו

ללמדן אחר

זה ולא שנים ביחד וא"כ אף אם ילכו בלא הפסק כל הכ"ד שעות של המע"ל לא יעברו ס' רבוא ומ"מ הוא רה"ר וחייבין עליו אף שרש"י הא מצריך שיהיו ס' רבוא. ולכן צריך לומר כדבארתי שבעיר סגי בזה שיש ס' רבוא בכל העיר ונימא דמעלות בית מרון היה בעיר. ואף שבר"ה דף י"ח פרש"י הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך עיי"ש צריך לומר דלא דק שם כ"כ כיון שאין נוגע שם וקראו דרך אף שהוא מרחובי העיר, והא בל"ז הא מוכרח לפרש שהיה מרחובי העיר דהא רה"ר צריך שיהיה ברוחב ט"ז אמה ואם היה דרך בעלמא כיון שקצר כ"כ לא היה שייך להיות רה"ר ולכן צריך לומר שהיה מרחובי העיר והיה רוחב הו"הוב שהוא בין התצרות והבתים שמשני הצדדין ט"ז אמה והיה מקום ההלוך רק קצר מאד באמצע הרחוב ומשני הצדדין עד החצרות והבתים עמק עמוק וזה ג"כ הוא בדין רה"ר דאולי היה ראוי קצת לתשמיש להעוברים במשאות ואף שאלו הצריכים להרוחב דט"ז הם מועטים מ"מ הוא רה"ר בצרוף הס' רבוא של כל העיר כדבארתי, אבל אם היה בדרך ודאי אין להחשיבו שהוא רוחב ט"ז בשביל המועטים שמשתמשים שם עכ"ל בסוגריים.

יישר כוחו על שהראה לי בשו"ת אגרות משה חלק אורח חיים חלק ה' שיצא עתה לאור, כמה מקומות שכתב שלא כמו שכתבתי אני. הנה הגאון המחבר זצ"ל היה גדול מאד ורב גובריה וצריך להתחשב בדעתו בכל מקום, קטנו עבה ממותנינו וגם היתה לו ראות חדה וידע להתנער מן המוסכמות ולברר הלכה לאמיתה. אפס מרוחב היריעה אשר פרס מן הנמנע שלא ימצאו בה קמטים לעתים ובפרט כאשר הסתמך הרבה על סברתו או על הוכחה מחודשת מן הגמרא.

עייין בחלק אורח חיים חלק ראשון סימן קל"ט ענף ה' בענין תיקון עירוב במאנהעטן שחידש חילוק בין רשות הרבים של עיר לבין רה"ר של דרכים שבדרכים צריך שיעברו שם ששים רבוא מה שאין כן בעיר די שיהיו בה ששים רבוא בכל הרחובות אף אם לא ברחוב אחד, וכתב וז"ל וראיה גדולה למה שבארתי דלא בכל מקום צריך שיעברו שם ס' רבוא דהא בערוכין דף כ"ב איתא ואפילו במעלות בית מרון הוא רה"ר ופרש"י שמהלכין בו בזה אחר

וזהו פרוש רחוק לע"ד שמעלות בית מרון היה רחוב בעיר ושהיו עמקים עמוקים בעיר ושפשטות לשון רש"י שהוא דרך היא לאו דוקא, אלא שהוכרח לכך מפני קושיתו שאי אפשר שיעברו ס' רבוא בשורה אחת תוך מעת לעת, ברם מחבר אחר היה מניח הקושיא בצ"ע ואילו לדעת הגרמ"פ ז"ל יקוב הפרוש את ההר. ואינו נכון לע"ד ונעלם ממנו לפי שעה מה שהביא בכאור הלכה בסימן שמ"ה בד"ה שאין ששים רבוא את דברי הרמב"ן בדעת רש"י והם מחודשיו למסכת ערובין דף נ"ט, שרק בתוך העיר צריכים ס' רבוא אבל בדרכים בין עיר לעיר הוי רשות הרבים גם בלי זה, ומה שכתב הרמב"ן שגם זה אינו מחוור היינו שחולק על עיקר פרש"י להצריך ס' רבוא ואפילו בעיר אבל לדעת רש"י עצמו שפיר יש לחלק בין עיר לדרך וכן משמע בלשון הרבה ראשונים שדברו בס' רבוא רק בעיירות בלבד. ובשו"ת בני בנים חלק א' עמוד ס"ו בארתי הטעם לפי דברי הרמב"ן שפשוטו של לשון רשות הרבים הוא שהדרך שייכת להילוך כל העולם, ורק אם היא נמצאת בתוך העיר נאמר שהדרך שייכת לתושבי העיר וממילא אינה של רבים אלא אם כן בוקעין בה ס' רבוא לדעת רש"י ודעמיה שהם נקראים רבים ושאו הדרך נקראת על שמם אפילו אם שייכת לבודדים. ולגבי רוחב מעלות ביה מרון כתב הריטב"א במסכת ערובין שם אבל למעלה רחב הוא ויש ט"ז אמה עכ"ל פי' כיון שרוב הדרך רחבה ט"ז לא איכפת לן אם במקצתה מתקצרת, ואפילו בעיר הוא כן כמו שכתב בערוך השלחן שם אות כ"ז ולענין רה"ר בעיירות עיי"ש מן אות י"ח והלאה.

עוד באגרות משה שם בסימן כ"ג כתב כדבר פשוט שיש לצרף מומר להשלים עשרה לדבר שבקדושה בשעת הדחק, דהא במסכת סנהדרין דף ע"ד עמוד ב' למדו שבעינן עשרה מישראל מגזרה שזה ממרגלים והם היו כופרים בקב"ה כמו שאמרו במסכת ערכין דף ט"ז עמוד א' דבר גדול דברו המרגלים וכו' כביכול אין בעל הבית יכול להוציא כליו משם עכ"ל. ואולם בבני בנים חלק ב' עמוד ל"ה בהג"ה בארתי שלא למדו מהמרגלים אלא המספר בלבד, ומה שבאגרות משה חלק אורח חיים חלק ב' סימן י"ט חיזק דבריו וכתב שאם למדו מהמרגלים רק את המספר אם כן במסכת סנהדרין שם היאך ביקש ר' ירמיה לפשוט

מהמרגלים שט' מישראל וא' מעכו"ם אינם מצטרפים, וכתב גם על זה שהוא ראייה גדולה, דחיתי שהרי בגמרא תחילה למדו תוך תוך מעדת קרה ומשם נלמד שכולם מישראל שהרי אמרו למשה כי כל העדה כלם קדשים וגו' עכ"ל ולא שייך לאמר כן על תערובת גויים, ורק עדיין לא נודע המספר ולזה למדו עדה עדה מהמרגלים עיי"ש. ועוד עיין באגרות משה חלק אורח חיים חלק ג' סימן י"ד לענין חטא המרגלים ובמה שכתבתי בבני בנים שם. ורק אין זה כדוגמה הראשונה כי לגבי מעלות בית מרון דבריו לע"ד הם טעות מה שאין כן לגבי צרף מומר אינם טעות אלא פרוש אפשרי ואילו היתה זו מחלוקת ביני לבינו פשוט שבטלה דעתי, אבל דא עקא שדעת הפרי מגדים באשל אברהם סימן נ"ה אות ד' היא שמומר ומחלל שבת וכו' אינם מצטרפים לכל דבר שבקדושה וכן הסכימו האחרונים עד האגרות משה ולכן כיון שחודשו אינו מוכרח אדרבה בטלה דעתו נגד דעתם. ולפלא על האינציקלופדיה התלמודית בערך יהרג ואל יעבור הערה 511 שציינו לדברי שו"ת אגרות משה אלה ולא הזכירו שאין כן דעת האחרונים. ומה שהיום אין אנו מחזיקים רוב מחללי שבת וכו' כמומרים הוא ענין אחר.

ואין תימה ולא פגיעה ח"ו בכבודו של הגרמ"פ ז"ל אם יאמר שלפעמים לא נתחוויר דבריו, כי לא נמצא ראשון או אחרון שהלכה כמותו בכל מקום וזו דרכה של תורה. ולא הוצרכתי לכתוב דבר פשוט כזה אלא מפני הטועים שפוסק כלשהו הוא סוף הוראה.

ועתה למה שהראית, בבני בנים חלק ב' עמוד רל"ח כתבתי שיש להסתכל באור תהילה ואחר כך לברך בורא מאורי האש ושכן דעת הגמ"ו זצלה"ה, ואילו באגרות משה חלק ה' הנ"ל סימן ט' אות ט' כתב דהעיקר בברכת מאורי האש כמנהג העולם לברך תחילה ואחר כך להסתכל בצפרנים. הנה מה אעשה והוא בא מכת סדור הריעב"ץ וסדור הגר"א ואני באתי מכת פרקי דרבי אליעזר ומהר"ל ושכלי הלקט בשם רב נטרונאי גאון ובשם רש"י, ואחרונים במקום ראשונים אינה משנה. ויש להוסיף לרשימת הראשונים מספר האורה סימן ס"ב מצוה להסתכל בצפרנים להשכיל ולהבין בין צפורן לבשר והאורה נראית בהם קודם ומברך עכ"ל ובמחזור ויטרי סימן קנ"א מקריב ידו לאור ואומר בורא מאורי האש עכ"ל ואור זרוע

חלק ב' סימן צ"ג נוהגים להסתכל בצפורנים כדאמר בפדר"א למה כשפושטין צפורני ידו אצל הנר ומסתכל בהם מברך בורא מאורי האש עכ"ל וארחות חיים הלכות הבדלה אות ט"ז ורואה בהן בצפרנים קודם שיברך עכ"ל ועוד.

ולא הבנתי מה שכתב באגרות משה שרק לפי טעם שבלי הלקט שהביא הט"ז יש להקדים הסתכלות לברכה, כי אין טעם זה נוגע אלא לשאלה האם לפשוט את האצבעות או לכופפן וכו' עיי"ש אבל להקדים ההסתכלות לברכה הוי לכולי עלמא. גם מה שציין לסדור הגר"א אינו בליקוטי הגר"א או בביאור הגר"א אלא בהוראות הנדפסות בין התפילות וכמדומה שאינן מהגר"א. ויש להעיר שבסדור הריעב"ץ וסדור הגר"א כתבו שכופף אצבעותיו ומקרבן אצל הנר קודם הברכה ורק שמסתכל בהן אחרי הברכה ואם כן מנהג העולם לקרב את האצבעות לנר באמצע הברכה או אחריה אינו כמאן, איברא הראשונים כתבו גם להסתכל בהן קודם הברכה.

עוד הראית מה שכתב באגרות משה שם סימן ח' שיש חיוב בכל יום ויום לצפות כעין וודאי שיבוא המשיח היום ושלא כמו שהארכתי במאמר [להלן מאמר ג]. והנה כתבתי שם שהמחשב קצים אינו יכול להאמין באמונה שלמה שיבוא המשיח קודם לכן כי אולי חישובו נכון ולא יבוא עד אז, ושוב ראיתי שהמבי"ט כתב כן בספר בית אלוקים שער היסודות פרק נ' אלא שכתב שלפיכך אסור לחשב קצים, ואילו ממה שגדולי הראשונים רש"י ורמב"ן ורמב"ם וכו' חישבו קצים הוכחתי להפך שאין חיוב להאמין שיבוא כל רגע. והמבי"ט לא הזכיר דברי הראשונים בזה ולפי דבריו נעשו חסרים בעיקר האמונה ח"ו וכן באגרות משה לא הזכירם.

ומה שהוכיח באגרות משה ממסכת סוכה דף מ"א עמוד א' בענין יום הנף כולו אסור שמא מהרה יבנה בית המקדש וכתב שאם היה זה רק חשיבות ספק, והוא רק ספק קטן, לא היה שייך למגזר ולאסור חדש כל יום הנף עכ"ל, לע"ד מאי שנא משאר ענינים שחששו בהם גם לספק קטן כמו יום טוב שני של גליות שמא תגזור מלכות גזרה ואתי לאקלקלי שישכחו את סוד העיבור במסכת ביצה דף ה' עמוד ב', ומהרה יבנה בית המקדש עדיף מגזרת יום טוב שני דהוי מעין ספק ספקא שמא לא תגזור המלכות ואפילו אם תגזור שמא לא ישכחו את סוד העיבור מה שאין כן בית המקדש בוודאי יבנה ורק שמא יבנה בחמיסר. ועוד שבגמרא פרשו טעם התקנה שמא יאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח השתא נמי נאכל ואיהו לא ידעי דאשתקד ולא הוי בית המקדש האיר המזרח התיר השתא דאיכא בית המדרש עומר מתיר עכ"ל וקשה שאפשר להודיע בשופרות שלא יאכלו וגם מאי שנא מהרבה דיני טהרות שאינם נוהגים היום ולא גזרינן על כל פנים בירושלים משום מהרה יבנה בית המקדש, ונראה שלכן פרש ר' נחמן בר יצחק שריב"ז סובר כרבי יהודה שיום הנף אסור מן התורה ולא משום מהרה יבנה בית המקדש וכן כתבו במאירי ועוד ראשונים שרנב"י חולק ועיין ביום תרועה למסכת ראש השנה דף ל' עמוד א' בד"ה אמר רב נחמן, ולפי זה ליכא ראייה משם. ובעיקר הענין הרביתי בראיות מן הגמרא שתז"ל לא ציפו שהמשיח יבוא בכל עת וגם יש חילוק בין בנין הבית לביאת המשיח, ועיין בשו"ת חתם סופר חלק ו' בליקוטי שו"ת סימן צ"ח בד"ה אמנם שגאולת בעתו אינה בשאר חדשים חוץ מניסן או תשרי ואילו גאולת אחישנה היא מציאות רחוקה.

יהודה הרצל הנקין